

TÜRKİYE TARİHİ

土耳其历史

编者：张磊

中国人民解放军外国语学院一系

İçindekiler

Ders 1: Anadolu'dan Önce Türk Tarihi	1
A: Türk Adı, Manası ve Kullanılışı	1
B: Anadolu'dan Önce Türk tarihi	2
Ders 2: Osmanlı Devletinin Kuruluşu	17
1. Devletin Kuruluşu	17
2. Osmanlıların Rumeli'ye Geçişi ve Trakya'nın Ahırması	18
3. Anadolu Beylikleri ile Savaş, Ankara'nın Ele Geçirilmesi	19
4. Balkanlarda Fetihler, Birinci Kosova Savaşı	20
5. Yıldırım Bayezit ve Bizans (İstanbul) Şehrinin Kusatılması	21
6. Niğbolu Savaşı ve Haçlı Ordularının Yenilmesi	22
7. Bayezit-Timur Çatışması, Bayezit'in Yenilerek Esir Düşmesi	22
Ders 3: Anadolu Birliğinin Yeniden Kurulması ve Osmanlı Devletinin Yönetimi	25
1. II. Murat zamanında Anadolu Birliğinin Yeniden Kurulması	25
2. Haçlıların Yeniden Saldırmaları, Varna Savaşı	26
3. İkinci Kosova Savaşı ve Türklerin Balkanlarda Kesin Olarak Yerleşmesi	26
4. Osmanlı Devletinde Yönetim ve Ordu	27
5. İstanbul'un Türkler Tarafından Alınması	28
Ders 4: Osmanlı İmparatorluğunun Yükselme Devri (1453-1579) Osmanlı İmparatorluğunun Doğuda Büyümesi	31
A. Osmanlı-Akkoyunlu İlişkiler ve Otlukbeli Savaşı (1473)	31
1. Yükselme Devrine Genel Bir Bakış	31
2. Fatih ve Uzun Hasan	32
B. Osmanlı-İran İlişkileri (1514-1590)	34
3. Çaldıran Savaşı (1514)	34
4. Kanunî Devrinde Yapılan İran Savaşları	35
5. İran Savaşlarının Yeniden Başlaması (1577-1590)	36
C. Osmanlı-Memlûk İlişkileri ve Mısır'ın Ahırması	36
6. Osmanlı-Memlûk İlişkilerinin Başlaması	36
7. Yavuz'un Memlûk Seferi, Mercidabık ve Ridaniye Savaşları (1516-1517)	37
DERS 5: Osmanlı İmparatorluğunun Batıda Büyümesi	39
A. Balkan Yarımadasının Fethi	39
1. Fatih ve II. Bayezit Zamanında Osmanlıların Batıda Büyümesi	39

B. Osmanlı-Macar ve Avusturya İlişkileri	42
2. Kanunî Devri ve Osmanlıların Batıda Büyümesi	42
3. Mohaç Savaşı Macaristan'ın Fethi	43
4. Osmanlı-Avusturya İlişkileri. Birinci Viyana Kuşatması (1529)	43
5. Zigetvar Seferi ve Kanunî'nin Ölümlü(1566)	45
C. Osmanlı-Fransız ilişkileri ve İlk Kapitülasyonlar	46
6. Osmanlı-Fransız ilişkileri Nasıl Başladı?	46
7. İlk Kapitülasyonlar (1535)	47
DERS 6: Osmanlı İmparatorluğunun Denizlerde Büyümesi	49
A. Ege Adalarının ve Rodos'un Fethi	49
1. Ege Adalar ve Rodos Nasıl Fetholundu?	49
B. Akdeniz'de Savaşlar, Kuzey Afrika'nın Fethi ve Barbaros Hayreddin Paşa	51
2. Barbaros Hayreddin Paşa	51
3. Preveze Savaşı (1538)	51
4. Kuzey Afrika'nın Fethi	52
5. Kıbrıs Adasının Fethi ve İnebahtı Savaşı	53
C. Hint Seferleri. Yemen ve Kızıldenizi Kıyılarının Fethi	55
6. Hint Seferlerinin Nedenleri ve Birinci Hint Seferi	55
7. Öteki Hint Seferleri ve Bu Seferlerin Sonuçları	56
DERS 7: Osmanlı İmparatorluğunun Duraklama Devri (1579-1683)	58
A. Duraklamanın İç Nedenleri	58
1. Duraklama Devri ve Nedenleri	58
2. Padişahların Durumu ve Devlet Yönetiminin Bozulması	58
3. Ordu ve Donanmanın Bozulması	60
4. Maliyenin Bozulması ve Gelir Kaynaklarının Azalması	61
B. Duraklamanın Dış Nedenleri	62
5. Doğal Sınırlara Kavuşma	62
6. Komşu Devletlerin Durumları	63
DERS 8: Duraklama Devrinde İç Savaşlar Avusturya ve İran Savaşları	65
A. İç İsyanlar	65
1. Celali İsyanları	65
2. İstanbul İsyanları	67
B. Duraklama Devrinde Avusturya ve İran Savaşları	69
3. Avusturya Savaşları	69
4. (1593-1606)Avusturya Savaşları	69
5. (1661-1664) Avusturya Savaşları	70
6. İran Savaşları	71
DERS 9: Duraklama Devrinde Islahat Hareketleri.	74

İkinci Viyana Kuşatması ve Karlofça Antlaşması	
A. İV. Murat Devri	74
1. İV. Murat ve İslahatı	74
2. İV. Murat'ın ölümünden sonra Osmanlı Devleti	75
B. Köprüküler Devri (1656-1683)	76
3. Köprülü Mehmet Paşa	76
4. Köprülü Mehmet Paşa'nın İslahat Hareketleri ve Başarıları	77
5. Fazıl Ahmet Paşa(1661-1676)	78
C. İkinci Viyana Kuşatması ve Karlofça Antlaşması (1683-1699)	79
6. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa ve İkinci Viyana Kuşatması	80
7. Fazıl Mustafa Paşa Salankamen Savaşı(1691)	82
8. Karlofça Antlaşması(1699)	82
DERS 10: Osmanlı İmparatorluğunun Gerileme Devri (1683-1792)	84
A. XVIII. yüzyılın ilk yarısındaki siyasal olaylar	84
1. 1713 Osmanlı-Rus Savaşı ve Prut Antlaşması	84
2. Osmanlı-Venedik ve Avusturya Savaşları ve Pasarofça Antlaşması (1715-1718)	85
3. Osmanlı-Rus ve Avusturya Savaşları ve Belgrat Antlaşmaları(1736-1739)	87
4. Fransa'nın Kazançları. 1740 Kapitülasyonları	89
B. XVIII. Yüzyılın İkinci Yarısındaki Siyasi Olaylar	89
5. 1768 Osmanlı-Rus Savaşı	89
6. Küçük Kaynarca Antlaşması(1774)	91
7. 1787-1792 Osmanlı-Rus ve Avusturya Savaşı. Zıstovi ve Yaş Antlaşmaları	92
DERS 11: Gerileme Devrinde İslahat Hareketleri (1718-1730)	94
A. Lâle Devrinde Yapılan Yenilikler	94
1. Lâle Devrinin Osmanlı Tarihindeki Özelliği	94
2. Lâle Devrinde Yapılan Yenilikler,Matbaanın Açılması (1727)	96
3. Lâle Devrinin Sonu Patrona Halil İsyanı(1730)	97
B. Lâle Devrinden sonra Yapılan İslahat Hareketleri	98
4. Askerlikte yenilik, Humbaracı Ahmet Paşa	98
5. III Mustafa ve I. Abdülhamit Zamanlarında Yapılan İslahat	99
DERS 12: Osmanlı Türk Kültür ve Uygarlığı Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Memleket Yönetimi	100
1. XIII. Yüzyıl Sonlarında Osmanlı İmparatorluğunun Sınırları	100

2. Osmanlı İmparatorluğunda Devlet Yönetimi	101
3. Memleket Yönetimi	105
DERS 13: Maliye İşleri ve Para, Osmanlı Ordusu ve Donanması	107
A. Maliye İşleri ve Para	107
1. Osmanlı Parası ve Gelir Kaynakları	107
B. Osmanlı Ordusu ve Donanması	109
2. Osmanlı Ordusunun Örgütü ve Bölümleri	109
3. Yeniçeri Ocağı	110
4. Kapıkulu Süverileri	111
5. Eyalet Askerleri(Tımarlı Sipahisi)	112
6. Yardımcı Kurvetler ve Akıncılar	113
7. Osmanlı Ordusunun Sefere Çıkışı	114
8. Osmanlı Donanması	115
DERS 14: Osmanlı İmparatorluğunda Sosyal Durum, Din Eğitim ve Öğretim İşleri, Dil ve Edebiyat	116
A. Sosyal Durum	116
1. Osmanlı Devletinde Halk Sınıfları	117
B. Din ve İnanışlar	118
2. Osmanlılarda Din	118
C. Eğitim ve Öğretim	120
3. Eğitim ve Öğretim Kurumları	120
4. Osmanlılarda Bilim ve Büyük Türk Bilginleri	121
Ç. Dil ve Edebiyat	123
5. Osmanlılarda Edebiyat ve Çeşitleri	123
DERS 15: Güzel Sanatlar ve Ekonomik Hayat	125
A. Güzel Sanatlar	125
1. Mimari	125
2. Süsleme Sanatları(Çinicilik, Oymacılık, Kakmacılık)	127
3. Yazı ve Tezhip	128
B. Ekonomik Hayat	128
4. Osmanlılarda Tarım, Sanat ve Ticaret	128
DERS 16: Osmanlı Devletinde Geniş İslahat Devri (1792-1839)	131
A. III. Selim ve II. Mahmut'un İslahat Hareketleri	131
1. III. Selim ve Nizam-ı Cedid	131
2. Kabakçı Mustafa ve Nizam-ı Cedidin kaldırılması	132
3. Alemdar Mustafa Paşa'nın İstanbul'a Gelmesi ve II. Mahmut'un Padışah Olması	133
4. II. Mahmut'un ilk zamanları ve Alemdar Mustafa Paşa olayı	134
5. Yeniçeri Ocağının kaldırılması(1826)	135

6 . II . Mahmut'un öteki ıslahat hareketleri	136
B. III. Selim ve II . Mahmut Devrinin Siyasal Olayları	137
7 . Osmanlı-Fransız ilişkileri(1789-1802)	137
8 . Osmanlı-Rus ve İngiliz ilişkileri(1806-1812)	139
9 . Osmanlı-Rus Savaşı ve Bükreş Antlaşması(1812)	140
DERS 17: Sırp, Yunan ve Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanları, Mısır ve Boğazlar Sorunu	142
A. Sırp İsyanı(1804-1830)	142
1 . Sırp İsyanı. Kara Yorgi ve Miloş Obronoviç	142
B. Yunan İsyanı	143
2 . Osmanlı Yönetiminde Rumlar. Etniki Eterya Cemiyeti	143
3 . Eflak ve Mora İsyanları(1820- 1826)	144
4 . Navarin olayı(1827)	145
5 . Osmanlı-Rus Savaşı ve Edirne Antlaşması (1828-1829)	146
6 . Cezayir'in Fransızlar Tarafından Alınması (1830-1847)	147
C.Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanı(1831-1839)	147
7 .Kavalalı Mehmet Ali Paşa	147
8 . Mehmet Ali Paşa İsyanı	148
9 .Avrupalıların İşe Karışmaları, Kütahya Antlaşması (1833)	149
Ç. Mısır ve Boğazlar Sorunu	149
1 0 .Hünkar İskeleyi Antlaşması(8 Temmuz 1833)	149
1 1 . Nizip Savaşı ve Mısır Sorununun Sonu	150
1 2 .Boğazlar Sorununun Sonu--Londra Antlaşması(1841)	152
DERS 18: Tanzimat ve Meşrutiyet Devrleri (1839-1918)	153
A. Mustafa Reşit Paşa ve Tanzimat Hareketi, Tanzimatın Getirdiği Belli Başlı Yenilikler	153
1 .Mustafa Reşit Paşa ve Gülhane Hatı	153
2 .Tanzimatın Osmanlı İmparatorluğuna Getirdiği Yenilikler	154
3 .Tanzimatın Osmanlı Devletine Sağladığı Kazançlar	155
B. Kırım Savaşı. Nedenleri ve Sonuçları	156
4 .Kırım Savaşının Nedenleri	156
5 .Kutsal Yerler Sorunu	156
6 .Prens Mençikofun İstanbul'a Gelmesi ve Rus İstekleri	157
7 .Osmanlı-Rus Savaşı, Sinop Baskını	158

8 .Kırım Savaşı ve Sivastopol'un Kuşatılması	159
9 .Paris Antlaşması(1856)	159
Ders 19: Birinci Meşrutiyet, Osmanlı-Rus Savaşı, Ayastefanos ve Berlin Antlaşmaları	161
A .Birinci Meşrutiyet(Mitahat Paşa ve Namık Kemal)	161
1 .Meşrutiyet İçin Çalışmalar(Namık Kemal ve Mithat Paşa)	161
2 .Sultan Abdülaziz'in Tahttan indirilmesi	161
3 .Birinci Meşrutiyetin İlanı	162
B .Osmanlı-Rus Savaşı. Ayastefanos ve Berlin Antlaşmaları (1877-1878)	163
4 .Kırım Savaşından sonra Osmanlı-Rus ilişkileri	163
5 .1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşının Nedenleri	163
6 .İstanbul Konferansı	164
7 .1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı	165
8 .Ayastefanos Antlaşması(3 Mart 1878)	166
9 .Berlin Antlaşması(13 Temmuz 1878)	167
Ders 20: İkinci Abdülhamit'in Yönetimi ve Bu Yönetime Karşı Tepki, İkinci Meşrutiyet Devri ve Belli Başlı Olayları	168
A .İstibdat Devri(1877-1908)	168
1 . II . Abdülhamit Yönetimi	168
2 .İstibdat Devrinin Önemli Olayları	169
3 .Dünyun-u Umumiye Yönetiminin Kurulması(1881)	170
4 .İstibdat Devrinde Memleketin Ekonomik Durumu	171
B .İstibdat Devri yönetimine karşı yapılan tepki	171
5 .İkinci Meşrutiyetin ilanı(1908)	171
6 .31 Mart(13 Nisan) Olayı II . Abdülhamit'in Tahttan İndirilmesi(1909)	173
7 .İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin İş Başına Geçmesi ve Türkçülük Akımları	173
C .İtalya Savaşı(Trablusgarp Savaşı)(1911-1912)	174
8 .İtalya Savaşının Nedenleri ve Sonucu	174
C .Balkan Savaşı(1912-1913)	176
9 .Balkan Devletlerinin Bağlaşmaları	176
1 0 .Birinci Balkan Savaşı ve Osmanlı Devletinin Yenilmesi	177
1 1 .İkinci Balkan Savaşı. Edirne'nin Geri Alınması	178
1 2 .Balkan Savaşını Bitiren Antlaşmalar	178
Ders 21: Birinci Cihan Savaşı. Çanakkale Savaşı.Mondros Ateşkes Antlaşması ve Sevr Antlaşması	180

1 .Osmanlı Devletinin Savaşa Girmesi	180
2 .Çanakkale ve Anafartalar Savaşları ve Mustafa Kemal	181
3 .Savaşın Son Yılları	181
4 .Mondros Ateşkes Anlaşması (30 Ekim 1918)	183
5 .Sevr Antlaşması(10 Ağustos 1920)	183
Ders 22: İstiklal Savaşı Birinci Cihan Savaşından Sonra Osmanlı Devletinin Durumu	186
A .Birinci Cihan Savaşından Sonra Osmanlı Devletinin Durumu, Parçalanması ve Bu Olay Karşısında Padişahın ve Hükümetinin, Azınlıkların ve Türklerin Tutumu	186
1 .Mondros Ateşkes Anlaşmasından Sonra Osmanlı Devletinin Durumu	186
2 .Padişah ve Hükümetinin Görüşü ve Yaptıkları İşler	187
3 .Azınlıkların Görüşleri ve Yaptıkları İşler	187
4 .Türklerin Durumu ve Yaptıkları İşler	188
B .Erzurum ve Sivas Kongreleri	190
5 .Mustafa Kemal Samsun'a Çıktığı Sırada Anadolu'nun Durumu	190
6 .Mustafa Kemal'in İstiklal Savaşına Girişmesi	190
7 .Erzurum Kongresi(23 Temmuz-6 Ağustos 1919)	191
8 .Sivas Kongresi(4-11 Eylül 1919)	192
Ders 23: Mustafa Kemal (Atatürk) (1881-1938)	194
A .Mustafa Kemal'in Gençliği ve Okul Hayatı	194
B .Mustafa Kemal'in Siyasal Çabaları	196
C .Mustafa Kemal'in Ordudaki Hizmetleri	196
Ders 24: Ankara'da Büyük Millet Meclisinin Açılması ve Yeni Bir Türk Devletinin Kurulması	201
A .Milli Savunma Karşısında İstanbul Hükümetinin Durumu	201
1 .Erzurum ve Sivas Kongreleri Sırasında İstanbul Hükümeti	201
2 .Son Osmanlı Mebuslar Meclisinin Toplantısı (12 Ocak 1920)	202
3 .Misak-ı Milli	202
4 .İstanbul'un İşgali(16 Mart 1920)	203
B .Türkiye Büyük Millet Meclisinin Açılması ve Yeni Bir Türk Devletinin Kurulması	204
5 .Türkiye Büyük Millet Meclisinin Açılması (23 Nisan 1920)	204
6 .Yeni Bir Türk Devletinin Kurulması	205

Ders 25: İstiklal Savaşı	207
A. İstiklal Savaşının Niteliği ve Cepheleri	207
1. İstiklal Savaşının Niteliği	207
2. İstiklal Savaşının Cepheleri	208
3. Batı Cephesinin Kurulması	208
B. İnönü Savaşları	209
4. Birinci İnönü Savaşı(9-10 Ocak 1921)	209
5. Birinci İnönü Savaşından Sonraki Siyasal Olaylar	210
6. İkinci İnönü Zaferi(31 Mart - 1 Nisan 1921)	211
7. Sakarya Savaşı ve Zaferi(23 Ağustos - 13 Eylül 1921)	212
8. Mustafa Kemal'in Gazi Sanını Alması ve Müşir (Mareşal) Olması	213
9. Sakarya Zaferinden Sonraki Siyasal Olaylar ve Kazançlar	213
Ders 26: Yurdun Kurtarılması, Saltanatın Kaldırılması, Lozan Antlaşması, Cumhuriyetin İlanı ve Halifeliğin Kaldırılması	215
A. Büyük Zafer(26 Ağustos - 9 Eylül 1922)	215
1. Büyük Taarruza Hazırlık	215
2. Gazi'nin Cepheye Hareketi	216
3. Büyük Taarruzun Başlaması(26 Ağustos 1922)	216
4. İzmir'in Kurtuluşu(9 Eylül 1922)	217
5. Mudanya Ateşkes Antlaşması(4 Ekim 1922)	217
B. Saltanatın Kaldırılması(1 Kasım 1922)	218
6. Padişahlığın Sona Ermesi	218
7. Vahideddin Kaçması, Abdülmecit'in Halife Seçilmesi	219
8. Lozan Barışı	219
9. Konferansın İkinci Dönemi ve Antlaşma	221
10. Lozan Sevr	222
C. Cumhuriyetin İlan ve Halifeliğin Kaldırılması	222
1.1. Cumhuriyetin İlanı(29 Ekim 1923)	222
1.2. Mustafa Kemal'in Cumhurbaşkanı Seçilmesi	223
Halifeliğin Kaldırılması (3 Mart 1924)	223
Ders 27: Türk Devrimi, Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Alanlarda Yapılan Devrimler	225
A. Sosyal Yaşayışta ve Kültür Alanında Yapılan Devrimler	225
1. Din ve Devlet İşlerinin Birbirinden Ayrılması	225
2. Hukuk Alanında Yapılan Devrimler	226
3. Kadın Hukuk Üzerinde Yapılan Yenilikler ve Devrimler	227

4 .Şapkanın Kabulü ve Kılık Kıyafette Yapılan Yerlilikler	227
5 .Milletlerarası Saat, Takvim ve Ölçülerin Kabulü	229
6 .Yeni Türk Alfabesinin Kabulü	230
7 .Soyadı Kanununun kabulü	231
B .Ekonomi Alanında Yapılan Devrimler	232
8 .Aşarın Kaldırılması	232
9 .Köylüye yardım işleri, Ziraat Bankası	233
1 0 .Dünkü ve Bugünkü Endüstri Hayatı	233
1 1 .Dünkü ve Bugünkü Ticaret hayatı	234
Ders 28: Atatürk Dönemi	236
A .Atatürk Döneminde İç Politika	236
B .Atatürk Döneminde Dış Politika	237
C .Atatürk Sonrası	239

TÜRKİYE TARİHİ

1923 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti, kökleri geçmişin derinliklerine uzanan iki tarihsel kaynaktan beslenmektedir. Modern Türkiye'nin mirasçısı olduğu bu iki kaynaktan ilki Türklerin günümüzden yaklaşık 4 bin yıl öncesine giden parlak geçmişi; diğeri ise 11 yüzyıldan itibaren yurt edindikleri Anadolu'nun tarihidir.

BİRİNCİ DERS: ANADOLU'DAN ÖNCE TÜRK TARİHİ

A: TÜRK ADI, MANASI VE KULLANILIŞI

Türk adının, nereden ne şekilde çıktığı ve ne zamandan beri kullanıldığı hala kesin olarak bilinmemektedir.

Türk kelimesinin kökü ve anlamı üzerine bugüne kadar bir takım fikirler öne sürülmüştür. Bunların en önemlileri şunlardır:

1. İlk Türkler, *Altay Dağları*¹ yakınlarında, eksene benzeyen bir dağın eteğinde yaşamakta idiler. Bunlar eksene "TUKUE" dediklerinden, kendilerine de *Tukue*ler² adını verdiler. Bu kelime zamanla değişerek Türk haline geldi.

2. Araplar'a göre Türk kelimesi, "Terk" kelimesi ile açıklanabilir. Terk edilmiş, uzakta kalmış anlamına geldiği ileri sürülür. Arap Yarımadası'na göre Orta Asya oldukça uzaktaydı. Bunun için de Orta Asya'da yaşayanlara uzakta kalmış anlamına bu kelimeyi kullanıyorlardı.

¹ Altay Dağları: 阿尔泰山脉 (位于新疆维吾尔自治区北部)。

² Tukue (Tukyu): 兜鞬 (据史载, 突厥的先人在公元六世纪中叶, 居住在金山, 为柔然山口台, 而金山形似兜鞬, 音似突厥, 突厥由此而得名)。

3. Türk kelimesinin bir başka dilde deniz yakınındaki adam anlamına gelen "Kurku" kelimesinden geldiği söylenir. Bu görüşe göre, Orta Asya'daki iç denizden dolayı, denizin yakınındaki insanlar anlamına gelen bu kelime kullanılmıştır.

4. Bir başka görüşe göre de Türk kelimesinin "TÜRETÖRÜ" kelimelerinden çıktığı ileri sürülmektedir. Bu kökten türeyen kelimenin anlamı da "yaratılmış adam"dır.

5. Son zamanlarda, Türkistan'da yapılan kazılar ve araştırmalar sonunda pek çok yazılı belge bulunmuştur. Bu belgelerden, "TÜRK" kelimesinin kuvvet, kudret anlamına kullanıldığı kesin olarak anlaşılmıştır. Ayrıca, Türk kelimesi gençlik ve güzellik anlamına da gelir.

B:ANADOLU'DAN ÖNCE TÜRK TARİHİ:

Çin kaynaklarından, Türklerin M.Ö. 2000 yıllarında Sinkiang Eyaleti¹'nin kuzeyinde, şimdiki Çungarya bölgesinde² yaşadıkları anlaşılmaktadır. Buradan göçebe ve savaşçı boylar halinde çevreye dağılan Türkler, M.Ö. 1500 yıllarında Altay ve Tanrı Dağları³ bölgesine yerleşmişlerdir. Bu bölgede M.Ö. 11 yüzyıldan başlayan siyasal, askeri ve iklimle ilgili koşullardaki değişiklikler, göçebe boylarını birbiri ardına bozkırların sınırlarında bulunan yerleşik uygarlıklara doğru itmiştir. Örneğin, hunlar, Orta Asya ve

---

¹ Sinkiang Eyaleti:新疆

² Çungarya bölgesi:准噶尔盆地 (位于新疆天山以北, 阿尔泰山以南)。

³ Tanrı Dağları:天山山脉

Avrupa'yı; Akhunlar, Afganistan ve Hindistan'ın kuzeyini; Bulgarlar, Balkanları ve Volga Nehri kıyılarını; *Sabarlar*¹, Kafkaslar'ı; Uygurlar ise iç Asya'yı yurt edinmişlerdir. Böylece Türk boyları, M.Ö. 20. yüzyıldan, M.S. 20 yüzyıla kadar toplam 18 milyon kilometrekarelik bir alana yayılmış birçok devlet ve imparatorluk kurmuşlardır. Bunlardan tarihte iz bırakan onaltısı Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı forsunda sembolize edilmektedir.

Bu devletlerden aşağıdaki tarihleri anlatılan on üçünün Anadolu ile doğrudan bir ilişkisi olmamıştır.

BÜYÜK HUN İMPARATORLUĞU

*Büyük göçler*² sırasında Türklerin bir kısmı Orta Asya'dan ayrılmayıp, iklimi, toprağı, yaşamağa elverişli yerlere çekilerek, anayurtlarında kaldılar. Bunlar, Çin'e ve Moğolistan'a doğru gidip orada ilk Türk devleti olan Hun devletini kurdular. Çinliler bu devlete "Hiyungnu" derlerdi. Hunlar, tarım ve hayvancılıkla geçinirlerdi. Ancak nüfusları artınca bu verimli topraklar Hun Türklerine yetmez oldu. Bu yüzden, kervancılık ve ticaret işlerine de önem vermeğe başladılar. Hayvan besledikleri için daha çok göçebe olarak yaşıyorlardı.

Önceleri dar bir bölgede yaşayan Hunlar, sonraları çok genişlediler. Japon Denizi'nden Hazar Denizi'ne, Çin

---

¹ *Sabarlar*: 萨巴尔人

² *Büyük göçler*: 秦、汉时期, 中国北方的游牧民族由于气候、部落间的战争、大饥荒等原因, 被迫迁移, 史称大迁移。

Seddi'nden Sibirya düzlüklerine kadar uzanan büyük bir İmparatorluk haline geldiler.

Bu Türk devletinin bilinen ilk hükümdarı **Teoman**¹'dir. Teoman, M.Ö. 220-209 yıllarında Hükümdarlık yapmıştır. Teoman, bağımsız yaşayan Türk boylarını, kendi yönetimi ve egemenliği altında birleştirmiştir. Bu hükümdar Çinliler'le uzun süre savaşmış. Çin topraklarına girmiş, Çinliler'i vergiye bağlamıştır. Bu akınları durduran Çinliler ünlü Çin Seddi'ni yapmak zorunda kalmışlardır.

Hun Türk İmparatorluğu, Teoman zamanında kuruluş halindedir. Teoman ölünce yerine oğlu **Mete**² geçti. Hun-Türk devletini, İmparatorluk haline Mete getirmiştir.

Mete sağlığında 26 devleti kendi egemenliğine aldı. Mete'nin ölümünden sonra zayıflayan İmparatorluk, M.S.48'de **Güneydoğu ve Kuzeybatı Hun İmparatorlukları**³ olarak ikiye ayrılmış; sonuç olarak güneydeki devlete Çinliler egemen olmuş, kuzeydeki İmparatorluk ise M.S.93'te dağılmıştır.

Hunlarda, devletin başında **Hakan**⁴ bulunurdu. Hun İmparatorluğu askerlik temeline dayanan bir devlettir. Hun gençleri, daha çok küçük yaşlarda savaşmayı, ok atmayı güreşmeyi, ata binmeyi öğrenirlerdi.

---

¹ Teoman: 头曼 (匈奴的第一个单于)

² Mete: 冒顿 (头曼的儿子, 公元前 209 年杀父自立为单于)

³ Güneydoğu ve Kuzeybatı Hun İmparatorluğu: Güneydoğu Hun İmparatorluğu: 南匈奴, 公元 48 年匈奴分为两部分: 南匈奴和北匈奴. Kuzeybatı Hun İmparatorluğu: 北匈奴, 公元 91 年消亡.

⁴ Hakan: 单于, 单于是国家最高的统治者, 单于之意, 是广大之貌, 言单于象天.

İmparatorluk haline gelmiştir. Geniş bir alana yayılan İmparatorluk 567 yılında **Göktürkler** tarafından yıkılmıştır.

GÖKTÜRKLER:

Göktürk İmparatorluğunun kurucusu, Orta Asya'da kalan **Oğuz Türkleridir**¹.

Hun İmparatorluğu yıkıldıktan sonra bir kısım Türkler Altay Dağları'nın eteklerinde yerleştiler. Oğuzların yerleştikleri bu bölgeye **Ergenekon** denir. Oğuzlar burada demircilikler uğraşıyordu. Önceleri **Cücenler**²'in egemenliği altında olan oğuzlar, M.S.552 yılında **Bumin Han**'ın önderliğinde Ergenekon'den çıkarak güçlü bir devlet oldular. Bumin Han da Kağan oldu. Ötügen şehrini başşehir yaptı.

Bumin Han, eski bir Türk geleneğine uyarak, İmparatorluğu kardeşi **İstemli**'nin büyük yararlıkları görülmüştü. Bunun için Göktürk İmparatorluğu'nu, **Batı Göktürk Devleti** ve **Doğu Göktürk Devleti** diye ikiye ayırdı. Bu iki devletin sınırları Japon Denizi'nden Hazar Denizi'ne kadar uzanıyordu.

Doğu Göktürkleri: Bumin Kağan ölünce, yerine oğlu **Moğan Kağan** geçti. Bu Kağan zamanında Cücenleri tamamen yenilgiye uğrattılar. Çin'i vergiye bağladılar. Moğan Kağan'ın öltümünden sonra Doğu Göktürkleri, günden güne zayıfladılar.

---

¹ Oğuz Türkleri:Türk kavimlerinin en ünlüsüdür. Sonradan kendilerine Türkmen denilmiştir. Oğuzların 24 boyu vardı. Osmanlı hanedanının kurucuları olan Ertuğrul ve Osman Bey de, Oğuzlar'ın Kayı boyundan bir aşiretin başındaydılar. Bugün Oğuz Türkleri, bütün Türk kavimleri içinde en büyük topluluktur. Oğuzlar: 1)Türkiye Türkleri, 2)Azeriler ve 3)Türkmenler olmak üzere üç kısma ayrılırlar.

² Cücenler:5. yüzyılda, Orta Sibirya ve Mançurya (对中国东北的称呼)'da kurulmuş bir Türk-Moğol imparatorluğudur. Cücen İmparatorluğu, Göktürkler'in ortaya çıkmasına kadar devam etmiştir.

VII. yüzyılın ilk yarısında da Çinlilerin egemenliğine girdiler.

Batı Göktürkleri: İstemi zamanında bile Batı Göktürk Devleti, bağımsız bir devlet gibiydi. Kendi başlarına İran, Bizans ve Çin'le barış yaptılar. **Sasanileri**¹ yenilgiye uğrattılar.

İstemi öldükten sonra, Batı Göktürkleri 582 yılında tamamen bağımsız oldular. Ne var ki, Batı Göktürkleri de Çinlilerin etkisinden kurtulamadı. Bu arada Araplar, Sasani Devleti'ni tamamen ortadan kaldırıncaya Batı Göktürk Devletiyle anlaşmazlığa düştüler. Araplar ile Göktürkler arasında çok kanlı savaşlar oldu. Sonunda Göktürk İmparatorluğu yıkıldı.

Göktürkler, yazıyı ilk kullanan Türk devletiydi. Göktürkler de Türk gelenek-göreneklerini devam ettirdiler. Devlet, başta bulunan ve Kağan denilen bir hükümdar tarafından yönetiliyordu. Kağanlık babadan oğula veya kardeşe geçiyordu. İmparatorluk beyliklere ayrılmıştı. Her beyliğin başında, kağanın soyundan bir yetkili bulunurdu. Devletin işleri kağanın başkanlığında bir kurultayca yürütülürdü.

Göktürk hanlarının kahramanlıkları *Orhun Irmağı*² kıyısına dikilen sütunlara kitabelere yazıldı. Bu yazılar günümüze kadar geldiği için, Göktürkler hakkında gerekli

¹ Sasaniler: Sasaniler, Perslerin imparatorluğu, 226 yılında kuruldu. İmparatorluk başlangıçta Orta Asya ve Orta Doğu'da güçlüydü. Batıda Roma İmparatorluğu ile savaştı ve sonunda 651 yılında Arablar tarafından yıkıldı.

² Orhun Irmağı: Orhun Nehri (şimdi Çin ve Moğolistan'da)